

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

Arnošt Dittrich

Karel Vorovka [nekrolog]

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 59 (1930), No. 1, 9,9a,10--21

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/108992>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1930

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Karel Vorovka.

Posmrtná vzpomínka od *Dra A. Dittricha*.

Před několika léty objevovaly se u prof. Vorovky první slaboučké známky otřesu zdraví. Tehdy řekl jsem smutně staříčkému učenci, jenž byl vědeckým hostem na observatoři naší ve Staré Ďale: „Kdo z nás bude psátí druhému nekrolog, on mně, či já jemu . . .“

Vorovka pocházel z rodiny profesorské. Otec jeho byl češtinářem ústavu pro vzdělání učitelů v Praze. Matka Marie, roz. Höhmová byla z Klatov. Narodil se 3. února 1879, v Praze u Apolináře. Studoval na c. k. reálném a vyšším gymnasiu v Praze od r. 1889/90—1894/7.

Naše životní dráhy setkaly se, když jsem jako kvintán přestoupil na totéž gymnasium, tehdá ve Spálené ulici umístěné. Nyní je v ulici Křemencové, kam jsme se za našich studií přestěhovali. Přátely jsme tehdá vlastně nebyli. Spojoval nás sice silný zájem o vědy přírodní, tehdá hlavně fysiku a chemii. Kdežto ale Vorovka byl skeptický a vtipný, měl jsem já sklon spolehnouti na přezkoumané a uznané i bráti vše vážně. Mládež není snášenlivá. Teprve s lety se naučíme, že nesmíme žádat, aby druhý byl naší věrnou kopií. Byly tedy naše vztahy tehdejší sice korektní, t. j. bylo mezi námi souručenství proti společnému nepříteli, roz. škole, jež by tak stačilo na napovídání a součinnost při komposicích, ale nic víc.

Kdybychom byli studovali na venkově, mohl bych zajisté vypravovati mnoho zajímavého o době vyššího gymnasia. Ale život městský je chudobný a prázdný vůči venkovskému, jenž jest bohatší o styk s přírodou a snad i společensky. Uvedu jen malou příhodu. Charakterisuje tehdejší zájmy Vorovkovy a jeho ranní vyspělost.

Vorovka při náboženství s nynějším univ. prof. Wenigem septem pojednávali filosofické otázky. Katecheta je za to mírně káraval: „Vždyť to probíráte s náramnou hloubkou a pečlivostí, ale při vyučování to nesmí býti“. — Byl hodným člověkem, páter Fr. Vacek, rád na něho vzpomínám. Rozumí se, že jsme jeho

Dr. KAREL VOROVKA,
profesor university Karlovy,
zemřel 15. ledna 1929.

dobrotu zneužívali. Jednou nalepili jsme mu na tabuli titulní obrázek nějaké šváboviny s příslušným komentářem. A on dobrák, jen řekl: „Tak, teď to tu nechám, přijde pan ředitel, ať to vidí.“ — My věděli dobře, že nepřijde. Také nepřišel, ale za to Edv. Kastner, školní inspektor. — Povstali jsme za mrazivého ticha. Kastner jde hbitým krokem ke katedře, podá katechetovi ruku a vrací se do zadu. Dnes vím, jak asi bylo chudákovi katechetovi. — A jen Vorovka věděl, co se musí udělati a hned to sám provedl. — Zatím, co Kastner šel dozadu, proklouzl tiše k tabuli, stopil panáka, smazal. Ale policejní talent Kastnerův přece jen prohlédl hru. Na konci inspekce po několika dnech, dal nám pár špiček za jakési mlhavé nepřístojnosti.

Třídním naším po celou dobu vyššího gymnasia byl Jan V. Novák, znalec Komenského, jenž měl řečtinu a později i češtinu. Byl to tuze hodný člověk, upřímný přítel studující mládeže. Za to jsme mu vyměřili existenční minimum pilnosti a ochoty pro jeho předměty. Matematikem byl Čečka, dlouholetý ředitel Jednoty č. mat., jak se tehdá ještě nazývala. Měl na nás dobrý vliv svým solidním, logickým postupem. Nejlepším matematikem třídy byl Zich, nyní prof. filosofie v Praze, jenž byl ve stálém důvěrném styku s Vorovkou na obecné škole i gymnasiu. Silně na nás působil prof. Pošík. Měl skvělé výklady historické a psychologické, ale dovedl dáti nenápadně i opravdovou výchovu mravní. Cítili jsme, že za tím co nám hlásá stál celou osobností. Odtud jeho pronikavý vliv. — Oheň jen od ohně chytne.

Nebylo to hezké ve stínu c. k. ministerstva kultu a vyučování. Měl jsem silný smysl pro pravdivost a cítil jsem instinktivně ten zlý tlak Vídně a ten dozor vykonávaný prostřednictvím takových Kastnerů.¹⁾ Důsledek byl, že jsem nebral školu vážně. Dojem neresiosnosti a fingovanosti zesílil se mi ještě, když jsem začal vyučovati sám. Když jsme již oba byli učitelé na střední škole, hovořili jsme o tom a Vorovka schválil moji tehdejší hořkou kri-

¹⁾ Sloužil Kastner Vídně z přesvědčení? — První maturitu třeboňského gymnasia zahájil demonstrativně modlitbou. Pak nám mladým realistům zle vyčínil. Jednou jsme dostali, že jsme na volební plagát dali jen profesor a ne c. k. profesor. To nám zavařil český okresní hejtman Dostrašil. Pak zase, že jsme se příliš stýkali se žáky. Jednou se na nás zrovna vrhl a rozvíjel téma: „Myslit je učte, hochy, myslet!“ — Katecheta se libě usmíval, ředitel byl spokojen a starešinové také.

Trpěl jsem zrovna fysicky. Takové ponižování, jen, že jsme práva, jež rakouský občan měl na papíře, chtěli také vykonávat.

Teprve dodatečně jsme si uvědomil, že Kastner pod maskou ponižení a pokárání, ukazuje nám cestu, jak svých osvětových snah dosáhneme bez risika. — Snad jsem chybil, když jsme pak Kastnerovi svým chováním dával na jevo: já o tebe nestojím! — Ku podivu reagoval na mou odmítavost tím, že mne jaksi vyznamenal, zapřádal do hovoru, nechal mi aspoň půl maturity, kdežto staré profesory třeba vůbec k slovu nepřipustil, zkoušeje sám.

niku: „Škola je komedie, která se hraje pro c. k. zemskou školní radu.“

Ideály otců nejsou ideály dětí. I my jsme byli v odboji proti generaci starší. O thematech školního vyučování náboženského jsme nemluvili nikdy. Co se všemi prostředky disciplinárními a paedagogickými do nás nutilo, zamítali jsme tak energicky, že nám to ani za debatu mezi námi nestálo. Zlé bylo, že jsme to musili odříkávat, jako bychom tomu věřili.

Zase Edv. Kastner uznal nás r. 1897 „zralými“ s vyzn. a šli jsme na universitu, Vorovka, Zich a já, tři z téže třídy na matematiku a fysiku. Přirozeně tvořili jsme užší skupinu mezi ostatními, tím více, že vůbec nebylo mnoho soudržnosti mezi posluchači téhož oboru. Hlavní posluchárna byla v šestce v Klementinu. Tam jsme v přestávkách živě diskutovali, kreslíce figury na zapocené okno. Každý z nás studoval jiným způsobem. Já sice neustále, ale hlavně vždy to, oč jsem měl právě zájem. Vorovka disciplovaně, na př. velké souborné francouzské dílo matematické. Při tom o činnosti své stále žertoval, jako by to nic nebylo. Zich věnoval se hlavně hudbě, v níž později vyníkl. Vorovkova svědomitost zahrnovala i jeho přítele z chlapeckých let. Když jsme se blížili zkouškám, vždy ke konci týdne ho zavazoval, že se začne učit. V pondělí musí začít. Toho pondělku jsme se sice nedočkali, ale — ku podivu — Zich udělal včas všechny zkoušky, které člověk na universitě vůbec skládati smí. Má právě každý schopný člověk svůj pracovní sloh. Co je jednomu nutné, je druhému zbytečné.

Z universitních učitelů našich působil na nás nejintenzivněji Koláček skvělými přednáškami o teoretické fysice, Weyr jako matematik a Štrouhal svou ušlechtilou harmonickou osobností. Sblížili jsme se trochu více, nejsouce si toho snad sami vědomi. Navštěvovali jsme se i o velikonočních a vánočních prázdninách a těšili se vždy zase na shledání v novém školním roce po prázdninách hlavních.

Vorovka promován 15. února 1902 na základě dissertace: „O křivkách obalujících“. Již před státní zkouškou nastoupil na střední škole. Po prázdninách r. 1901 začal vyučovati na státní reálce ve Vinohradech. Definitivu obdržel již po dvou letech v Pardubicích a o dvě léta později byl přeložen do Prahy na staroměstskou reálku. V době té občas jsme se scházeli, vyměňujíce hlavně zkušenosti středoškolské.

Dne 1. září 1910 počal za manželku Jaroslavu Novotnou z Rostoklat. Otec její byl statkářem a dlouholetým okresním starostou na Českobrodsku. Syn Karel narodil se 17. července 1911, dcera Libuše 5. března 1921.

V předechozích letech byl náš dotyk slabý. Jedno setkání v Jičíně, pak jako mládenec na mé svatbě, jedno v Třeboni. Potom

mi poslal svoje svatební oznámení. Napsal jsem mu srdečný list. Odpověděl. Vzniká mezi námi korespondence, jež brzo zabočila na dráhu filosofickou a vědeckou. S podivem viděl jsem u něho posun na pravo, který jsem prodělal také sám. Jací jsme bývali bouřliváčkové, jako studenti. A kam jsme dospěli, když se v nás probudil pocit zodpovědnosti. Dokud nemáme děti, snadno je bouřit a bouřit . . .

Diference mezi námi se zatím vyhránila. Vorovka byl filosof se silným zájmem o vědy exaktní. U mne byl tento zájem věcí hlavní a filosofický doprovodem. Měli jsme však přece širokou oblast společných zájmů, v níž se pohybovala naše korespondence. Abych byl konkrétní stran našich diferencí: Mluvíme o Wellsovi. Upozorním na brachiální násilnosti skoro v každém jeho fantastickém románu. Vykládám zjev *a*-morálnosti fantastů. Vorovka má jiný názor, který sdílí v článku o Wellsově vyznání v „Přehledu“ na str. 619. Roč. 1913.

Nebo o Flaubertově „Bouvard et Pecuchet“. — Vidím u Flauberta snahu ironisovati co je na naši vědecké kultuře jalového. „Fantasie jest zvláštní schopnost ducha lidského“. — Teď to víme; jak intensivně nás taková psychologie poučuje! — Aby mohl mluvit o mělkostech vědy, stvořil si Flaubert ty dva bývalé písaře, jichž všednost se doplňuje a nechá je projít celou lidskou vědou i pavědou. Vorovka kladl více důraz na to, jak se v rukou těchto chudých duchem, věda mění v karikaturu. Citoval mi, jak poznavše mechanickou teorii tepla, chtějí tahřáti vodu ke koupání třením. Trou o vodu teploměr, jímž ve vaně míchají. — Takové asi povahy bývaly naše přátelské neshody.

R. 1905 přišel do Prahy. Samozřejmě byl vtažen do vědeckého života. Byl to důsledek jeho upřímného zájmu vědeckého, který projevoval od let jinošských. Uplatňuje se v Jednotě českých matematiků a fysiků. Stává se členem vědecké rady, matematické sekce, v níž setrvává od r. 1913 do 1922. Přednáší také sám: Poincaré jako filosof, o matematické logice, Leibnizova filosofie a matematika, počet pravděpodobnosti v novější filosofii a poměr současné filosofie k fysice relativistické. Obzvláštní význam měla schůze jednoty z 9. února 1918, o Vorovkově stati „Úvahy o názoru v matematice“. Vyd. Česká akademie 1917. Na poznámky a kritiky Vorovka ihned odpovídal. Spis ten byl totiž jeho spisem habilitačním.

Habilitace Vorovkova neprošla hladce. Sám si řekl, že kolokvium bylo spíše hádkou s přítomným filosofem. Prof. Kučera mi vypravoval, že tohoto musil úsilovně přemlouvati, opíraje se o filosofické spisy z vlastní knihovny, aby Vorovkovu habilitaci uznal. Poměr Vorovkův k zmíněnému filosofu nebyl pak arci již nikdy růžový.

Zjev tento jest zákonitý. Vorovka, zástupce filosofie věd exaktních, nemohl — a nesměl! — se líbiti universitnímu filosofu. Tito filosofové jsou jakýmiś lyriky myšlenky. Prožívají podivuhodné duševní stavy, pro něž Němci utvořili slovo „Denkerlebniss“. Z nich rodí se intenzivní přesvědčení, jež činí filosofy takové nesnášenlivými. Schopenhauerovu otázku, proč díla filosofická spolu bojují jako šelmy, kdežto díla umělecká v míru se pasou jako ovce, jest snadno zodpověděti. Jsou nesnášenlivá z téhož důvodu jako církve a politické strany: hájí přesvědčení! — Tento boj o přesvědčení vede k psaní tlustých knih, se — zpravidla — skrovným obsahem. Jsou dědici mnohomluvné tradice středověku.

Filosof věd exaktních nesmí býti takový, jinak by byl zbytečným. Musí býti především znalcem věd exaktních a musí vědět, jak vypadá jejich vědecká práce. Tedy znáti nejen stav, ale i, genesis. Aspoň z ohlasů autorů jako Mach, Poincaré musí věděti, co jest bádání. Pak může, opíraje se na př. o historický vývoj, zasměti své žáky do problému, jak vědám exaktním učiti.

Při filosofii věd exaktních nejde o subjektivní myšlenkové sny. Jde o objektivní hodnoty obecně závazné. Vybrává z dlouhého historického vývoje co má objektivní hodnotu ze stanoviska širšího. Legitimuje se úspěchem. Nezavazuje se sama a nezavazuje nikoho k určité soustavě. Radí asi v tomto slohu: Chcete s minimem námahy spojití dva body? — Vemte přímku! — Ať někdo zkusí uchýliti se od této rady. Proplatí!

Vorovka byl snášenlivý v duchu tohoto programu. Nevadilo našemu přátelství že jsme v lecčems byli různého názoru. Zmiňují se o tom, aby se z polemik jeho nesoudilo na nesnášenlivost ideovou. Bil se, když byl přinucen, ale pak neznal polovičatosti. — Mimochodem: je společným rysem dobrých šermířů, že nevyhledávají soubojů. Habilitace Vorovkova potvrzena ministerstvem školství 18. dubna 1919: Jí odpoutal se od střední školy. Dne 18. července 1921 jmenován byl mimořádným profesorem a 22. prosince 1924 obdržel řádnou profesuru filosofie věd exaktních. Od zimního sem. r. 22-23 založen seminář pro metodologii a dějiny věd přírodních a exaktních o dvou samostatných odděleních. Oddělení pro metodologii a dějiny věd přírodních obdržel. Dr. Em. Rádl. Oddělení pro metodologii a dějiny věd exaktních dostal Vorovka. Každé oddělení vypraveno 6000 Kč na knihovnu.

V posmrtných vzpomínkách objevila se poznámka, že Vorovkova akademická kariéra byla skvělá. Zde třeba napravití omyl. Vorovka byl z lidí, kteří svůj životní boj vedou prací. Je to v akademickém světě jako ve válce. Statečný důstojník dostane se ku předu svými zásluhami. Ale jest ještě jiný způsob dostatí se v před, jak ve „Vojně a míru“ praví Tolstoj: slouží se v jenerálním štábu neb u dvora, zkrátka se osobně slouží těm, kteří odměnu za zá-

sluhy rozdávají. Tam to jde rychleji, protože žádná zásluha se ne přehlédne, zejména stará-li se dotyčný náležitě o reklamu. Vorovka z těchto vědeckých dvořeninů nebyl. Proto, ač skvěle kvalifikován, teprve pozdě se habilituje. Jak mohla pak jeho kariéra býti jiná než rychlá. Kolegové, kteří si ho vážili a služeb jeho potřebovali, nenechají ho samozřejmě dlouho docentem a mimořádným. V tělesech s kooptací, jako universita, vždy zase prolomí instinkt pro zájem celku. Vždyť je to existenční podmínkou.

Jako zakladatel nového odboru neměl právě na růžích ustláno. Posteskl si jednou stručně, že závidí trochu kolegům, kteří mají dobře zavedenou vědu, starou a uznanou. Jindy — zase tak lakonicky — zmínil se o duchu poválečné mládeže.

Obracím se k vývoji Vorovkově, jak se zrcadlí v serii publikací. Prvním tiskem jest přepracovaná dissertace doktorská: „Integrál partikulární jako obálka“. Všiml si, že v německém překladu Serretovy učebnice jest přidána nesprávná poznámka. Šel po stopě a objasnil věc. Je to práce immanentního typu, jejíž doménou je subjektivnost matematika. Za doby studijní byla mu ostatně teoretická fyzika stejně blízko. Napsal na př. seminární práci o analogii hysterese v dielektriku a zajímal se silně o vývojovou linii Faraday-Maxwellovu. O nějaké specialisaci pro filosofii té doby není řeči. Chodili jsme na zákonem předeepsané minimum filosofických a paedagogických přednášek k Durdíkovi a Drtinovi bez nějakého zvláštního osobního zájmu. Přece však koupil již někdy filosofické dílo, jako Mill-ovu Logiku“, — kterou ale pak zase prodal.

Zmíněná publikace vyšla r. 1903. Následující „Poznámka k problému ruinování hráčů“ jest teprve z r. 1912. Čím byla vyplněna léta mezi touto dobou. Byla jakousi dobrovolnou dobou dalšího sebevzdělání. Vím z osobního styku, že jsou naplněna zájmem o nebe, že na př. Vorovka s jiným kolegou vyhledávali si mlhoviny školním dalekohledem. Vypracoval a použil při vyučování experimentální důkaz zákona Ohmova. Mnoho četl. Nejen díla vědecká, též beletrii, jako Wellsovy „The first men in the Moon“ a Flaubertův „Bouvard et Pecuchet“. Zdá se, že filosofické zájmy let gymnasijských znovu ožívají na zvýšené hladině. Odtud zájem o počet pravděpodobnosti. Dozvukem jest zmíněná práce potud, že jest posledním tematem matematickým. Další publikace jsou již filosofické na př. v České Mysli Filosofický dosah počtu pravděpodobnosti z r. 1913, v X. roč. téhož časopisu „Konventionalism“ a v „Přehledu“. Vyznání H. G. Wellese z r. 1913.

„Vyznání H. G. Wellese“ jest zároveň vyznáním Vorovkovým. Poprve ozývá se Vorovka-filosof. Je na oné linii vnitřního prohloubení, kterou zpravidla každý cenný člověk nalezne, když prošel školou utrpení. Tam hlásá: Nutno věřiti, nutno míti přesvědčení; neboť život nečeká a každý den a každou vteřinu musíme se o svých činech rozhodovati. — Také v jiném směru jest po-

jednání dokumentem. Všimněme si jen trefných poznámek o principu relativnosti²⁾ z doby, kdy věc byla v začátcích, o pragmatismu a o mravním napětí příslušníka malého národa, jenž je občanem velkého státu. To vše jediný rok před válkou!

Není divu, že Vorovka pro hlubokou a všestrannou erudici zatažen do našeho vědeckého života. Dostává se tím k novým úkolům. Ohlasem jejich jest delší pojednání v „Berichte über den mathematischen Unterricht in Oesterreich“ z r. 1914. Zpracoval v článku „Die Mathematik“ české učebnice. Tehdá již byl vyzván, aby se habilitoval pro paedagogickou stránku matematiky. K habilitaci později skutečně došlo na základě spisu „Úvahy o názoru v matematice“ 1917. V spise tom nastiňuje základy psychologismu proti logicismu v matematice.

Po habilitaci pamatoval na vlastní publikační orgán. Fr. Pelikán založil „Ruch filosofický“. Již v prvním ročníku byl latentně, později i veřejně spoluredaktorem. Od roč. III. převzala Ruch Jednota čsl. matem. a fys. Doplácela naň, což Vorovku, až úzkostlivě svědomitého poněkud tížilo. Ale udržovala jej pro jeho význam. Ruch odpovídal svému jménu: Relativita, occultism, otázky časové i věčné, zajímavé recenze a diskuse. — Vorovka byl pro Ruch velmi obětavý. Přijeli dva ruští filosofové do Prahy. Obětoval celý pracovní den, aby je pomocí popisného úřadu vyhledal a získal jejich spolupracovníctví. Po vydání VI. ročníku Ruchu převzal jej zase Pelikán jako samostatný podnik. Vorovka s Bartošem a Trnkou zakládají nový list „Filosofie“, jenž jest nyní v II. ročníku.

Důležité byly pro Vorovku jeho zájezdy kongresové. Zastupoval českou filosofii na V. mezinárodním kongresu v Neapoli r. 1924, před varšavským ústavem filosofickým a r. 1926 na VI. mezinárodním kongresu v Bostonu, Americké poměry mu imponovaly svou mohutností. Ohlasem tohoto zájezdu jest zajisté i „Americká filosofie“, jeho největší a poslední dílo.

Jeho knižní produkce obsahuje vždy kondensát delší periody vývojové. Je tu především „Skepsa a gnose“ z r. 1921, jeho filosofické credo. Úřad filosofa exaktních věd, takřka ho zavazuje ke skepsi vůči nesčetným filosofiím lidské subjektivity. Ale jsa celým člověkem buduje také svou vlastní filosofii a nebojácně nám ji zdílí. Snad mohu tyto poměry objasniti přírovnáním, jež jsem uveřejnil r. 1908 na str. 100. „Zájmu všelidských“ v článku „Názor světový“.

Spravovali jednou na dvoře šindelovou střechu. Celé odpoledne ozývaly se rány kladivem, přibíjení šindelů. Večer byla střecha hotová. Tak se mi zdálo. Ale druhý den přišli pokrývači znovu; vyndali zas šindele jež nepřibíli, nýbrž jen zastrčili, aby nezatékalo, kdyby v noci přselo; potom přibíjeli dál — hřeby a kladivem.

²⁾ Viz můj článek Vorovka a princip relativnosti, v letošním „Ruchu“.

Také lidstvo je duševně bez přístřeší. Některé šindele jsou přibité — kam až sahá dnešní věda. Ale, což kam nesahá, po příp. kam vůbec dosáhnouti nemůže? Musíme žít, rozhodovat, hned a dnes. Doplnujeme si ideový fond vědy individuálně. To jsou zastrkané šindele. Tento doplněk, produkt naší subjektivity nazývá Vorovka svou gnosí. — Zdržuji se kritiky jeho názorů, protože moje privátní gnosis šla někdy jinými cestami. Naše přátelství to nerušilo. Kdo tyto poměry prohlédl, může mítí přesvědčení bez nesnášenlivosti. Je to krásný květ a vzácný na luzích naší vlasti.

Ozvali se již tři filosofové o Vorovkovi. Každý se zdvořilou uznalostí — více méně podrobně — vyložil, že filosofie Vorovkova není ještě tou pravou — rozuměj: jeho filosofii!

Při poslední návštěvě řekl mi Vorovka se smutným úsměvem: „Jaký pak bych to byl filosof, abych neměl stanoviska k smrti!“ — V té chvíli jsem porozuměl, že filosofie Vorovkova byla tou pravou — pro něho!

„Kant“ byl příležitostný spis, vyvolaný jubileem, ale velmi zdařilý. Napsal jej rychle v době, kdy byl prací přetížen. „Polem“ je vyrovnání s některými odpůrci. Bojiště leží tu na subjektivní straně filosofie. Polemiku vyvolaly sice leckdy jen nahodilosti, ale byly nutností v jeho životním boji. Netěšily ho. V listu z 18./6. asi r. 22, v době i pro mne svízelné, praví: „Po prázdninách s ním podniknu boj. Klid a mír bude nám oběma poprán až za tímto životem“.

O „Americké filosofii“, řekl mi, že je to větší spis, jenž se od něho očekává. „Bude to zlacená mramorová deska, na mé činnosti vědecké“, žertoval. Splnilo se. — Žel, v jiném smyslu než sám mínil. Zemřel 15. ledna 1929, před vytištěním prvního dílu. Nebyla to žádná „předpověď“ ve smyslu occultistů, jímž Vorovka tak dovedně šlapal na paťy. — Měl od mládí zvyk žertovati, ba ironicky zlehčovati svou činnost. Prostředí malého národa jest, jak Vorovka sám upozornil,³⁾ nepříznivé vyšším výkonům. Dávaje vlastním vtípem svou práci zdánlivě na pospas, ovládl nenápadně i to, co se řekne o ní za jeho zády. Nic jiného nebyla ona poznámka na Karlově náměstí. Usmál jsem se a nabídl se, že mu zreviduji text, kdyby to vydal i německy, aby kniha byla jazykově nejen správná, ale i životná. Odpověděl, že snad užije francouzštiny.

Snahám jeho, dostatí knihu na světové forum se nedařilo. Dokončil sice ještě „Americkou filosofii“. Poslední dvě kapitoly psal po operaci koncem srpna a září 1928. Závěrečnou kapitolu chtěl přeložiti do angličtiny, ale vzdal se toho, když byl nucen velice ji zkrátiti. — Pak pomýšlel na přeložení celé knihy do němčiny, ale nemohl v tom směru učiniti ani přípravné kroky.

³⁾ Konvencionalism, separátu „České myslí“ X. seš. 3. str. 9. uprostřed.

„Americká filosofie“ vyšla ve filosofické knižnici (E. Čapek a F. Pelikán) u nakladatele „Sfinx Bohumil Janda“. 1929.

Kniha zahájena je poznámkou: „Připisuji své drahé choti a věrné družce Jaroslavě“. — Umírající filosof věnuje svůj labuť zpěv své choti! Je to projev proti dnešnímu chaosu a rozvratu, právě jako prohlášení v předmluvě:

„Jako před sedmi léty i dnes se hlásím zcela a bez výhrady k Západu. Trvám na tom, že kulturní úlohou filosofie jest hledati lidské myšlenky nové stupně volnosti. Kde se lidské myšlení svobodně pohybuje, tam přes všechny překážky jest aspoň naděje, že i v ostatním ohledu bude svobody přibývati, že se uskuteční opravdový pokrok a že nepovstane tyranie. Pokud se osudu filosofie týče, není v současné kultuře většího kontrastu, než mezi vážností, již se těší filosofie v U. S. of A., a nenávisť, již je filosofie vystavena v SSSR.“

O velkolepém bohatství této knihy nelze si udělati představu na základě několika slov, jež jí mohu věnovati. Je to výtah z celé knihovny americké literatury, nám jinak těžko přístupné. Není to suchá registrace fakt, žádné rozškátulkování; je to životná kniha konfesí, již autor sdílí s námi své prožití americké filosofie.

Jen letmo několik míst, jež vzbudily moji pozornost. — Proč stoupenci Prentice Mulforda, kteří denně Boha prosí o peníze, zpravidla nezůstanou chudými, ač nejdou cestou spořivosti, ale neskromné náročivosti. 72. — Royce objasňuje poměr Boha k jedinici přirovnáním: V Londýně v Britském Museu leží na stole ideálně přesná mapa. Zobrazuje povrch Anglie se všemi detaily. „Pak zobrazuje také Londýn, Museum, stůl a samu sebe, t. j. znova Anglii, Londýn, Museum a samu sebe, atd. do nekonečna.“ 125. — V době, kdy nás zalévá vlna středověké pověrčivosti, kdy nevybíravé tiskové podniky zaplavují trh drzým brakem occultní literatury, přečte si každý rád, co Vorovka — sám již na prahu smrti — napsal o Jamesově metapsychismu, jeho pokusech a názorech. 189. — „Ze závěrů, jež z Kantovy teorie poznání vyplývaly, neosvědčil se ani jediný. V matematicě na příklad došlo k vytvoření geometrií neeuklidovských a k jejich aplikaci na hvězdný svět, čímž byla prolomena domněle apriorní euklidovská nazírací forma prostorová Kantovi na vzdory.“ . . . — „Santayana nechce také nikomu svůj názor vnucovati předstíranými důkazy. Ať si každý sám vlastními prostředky vycítí okna své duše, aby rozmanitost a krása pohledu více jasu do ni vnášela.“ . . . — Možná, že je pravda, že ponětí o světě, jako by byl, „na dvě rozpolitelnou zrůdou,“ polohmotnou, poloduševní, jest nemotorné spojení samočinného stroje se strašidlem; . . . Vědomí je orgánem soudu právě tak jako vozidlem potěšení; . . . — „Nikoliv, praví Pratt — kdyby subjektivní hodnota modlitby byla celá její hodnota, pak bychom my moudří psychologové náboženství učinili

nejlépe, kdybychom si tento fakt ponechali pro sebe; jinak by nám brzy došla zvěř a nezbylo by nám žádné náboženství, abychom o něm psychologisovali. Zabili bychom husu, která snesla naše zlaté vejce.“ . . . — „Vím-li, že lehká zlost je dobré duševní stimulant, nemohu svoji duševní činnost popohnat tím, že na př. úmyslně rozleji inkoust na svoje příliš pomalu vzrůstající rukopisy.“ . . . — „Náboženský život není jen záchranou před vnějšími neúspěchy, nýbrž především před úpadkem vnitřním.“ . . . — najdou se tací, „kteří jako R. Wohle, napíší spis o tragikomedii moudrosti, začez se jim dostane profesury značící poloviční vyhnání.“ . . . — James praví: „Filosof musí ze svého pojmového děla vypáliti salvu nových názvů, neboť jeho povolání jej odsuzuje k takové činnosti, ale on v tajnosti zná tu prázdnotu a bezvýznamnost.“ . . . — „Lenin sám nerozuměl filosofii a přece se opovážil psáti proti naturalistickým filosofii, Avenariově a Machově, jako by to byly výlupky reakcionářství. Nadávkami a sprostými výrazy zahrnul muže, kteří sami statečně čelili politickému konservatismu.“ . . .

Je to nesmírné myšlenkové bohatství. A tu jsem vybral jen co mne právě zajímalo. Nepochybuji, že každý z mých čtenářů nalezne v knize stejně bohatě zastoupené své zájmy. Vždyť celá západnická kultura, naše kultura, se v díle tom obráží. Dobrodružství života, zrcadlí se tu v projevech Severní Ameriky, jež ostatnímu světu pojem dobrodružství sprostředkovala.

Očekávám, že kniha ta bude míti veliký úspěch. Pak vznikne zájem o autora. Budou se kupovati i ostatní jeho knihy. Budou se hledati jeho články v časopisech, ale ujde jeho čtenářům vše, co uveřejnil v denním tisku. Navrhuji, aby se vydal souborný přetisk jeho novinových článků, po příp. doplněný kratšími články časopisovými, doklady z naší korespondence a p., pokud jich k pochopení a porozumění třeba. Převezmu redakci. — Je to poslední služba, kterou mohu svému mrtvému příteli prokázat.

Následující seznam publikací pořizen byl za laskavé součinnosti rodiny Vorovkovy. Snaha naše nese se po úplnosti. Vím však dobře, že zejména mezi drobnými publikacemi vždy něco se přehlédne. Časopisecké publikace jsou odděleny od knižních. Pořad je podle možnosti chronologický, ale v témže listě uveřejněné je i pohromadě uvedeno. Začínám časopisy:

Časopis jednoty. 1903. O obalujících křivkách. 229. — 1912. O problému ruinování hráčů. 562.

Česká akademie. 1917. Úvahy o názoru v matematice.

Česká mysl. 1913. Filosofický dosah počtu pravděpodobnosti. Roč. X. Konvencionalism.

Bericht über den mathematischen Unterricht in Oesterreich. 1914. Die Mathematik.

Ruch filosofický. Roč. I. Věda a filosofie. 5. — Nominalism a pojmový realism. 86. — Poznámky k přírodní filosofii Velenovského. 193. Poznámky k Drtinovým šedesátinám. 233.

Poznámky: Filosofie pro lid. 38. — Momentky z okultistických přednášek v Praze v říjnu 1020. 69. — Sjezd Volné myšlenky. 69. — Theosofická společnost. 70. — Úspěch české filosofie v Anglii. 167.

Referáty: Rud. I. Malý. Jasnýma očima. 154. — Kraus O. Fiktion und Hypothese in der Einstein'schen Relativitätstheorie. 216. — H. Szanto. Die Metaphysik der kosmisch schöpferischen Ichheit. 227.

Ruch filosofický. Roč. II. Česká náboženská chudoba. č. 1/2. Str. 8 a č. 2/3 str. 7. Metapsychická věda? č. 6/7 str. 54.

Referáty: Wildon Car. General principle of relativity. Č. 2/3. Str. 55. — Svoboda Utopie. Č. 6/7 str. 72. — L. Klíma. Traktáty a diktáty. Č. 8/10. Str. 73.

Ruch filosofický. Roč. III. Filosofický advent relativistiky. — Referáty: Arn. Bláha, K psychologii doby. 51. — Z cizích časopisů: Sciencia, Anketa o Einsteinově teorii. Předmluva od Einsteina. 60. — Discusse o occultismu. 60 a 61. — Z našich časopisů:

Křesťanství. 252. — Několik poznámek ke sporům o Kanta. 262. Diskusse: Filosofie a věda. 203. — Filosof má býti skeptikem. Některá objasnění. 203. — K boji o Einsteinovo učení.

Poznámky: Filosofický kongres. 206.

Ruch filosofický. IV. Několik poznámek ke sporům o Kanta. 262.

Poznámky: Logika, lež, sebeklam. 25.

Ruch filosofický. V. Monadism v současné filosofii. 84. — Poznámka o kauzálním myšlení. 112. — Dojmy z Varšavy. 169. — Science, philosophie, religion. 193. — Několik myšlének o Masarykově filosofii a jeho „Světové revoluci“. 257. — Referáty: V. Mikuška, Fysikální mediumita. 23.

Z cizích revuí: Sciencia, A. Fraenkel. Der Streit um das Unendliche in der Mathematik. 242.

Poznámky: Všeslovanský kongres filosofický. 31. — Šestý mezinárodní filosofický kongres v Americe. 315.

Ruch filosofický. VI. Česká mravní hegemonie a příští česká válka. 99. — Analyse de la relation causale à l'aide du concept „d'action suffisante“.

Z našich a cizích revuí: Česká mysl a český positivismus. 47.

Referáty: Rádl o smyslu našich dějin. 54. — Dr. Nikola M. Popovich, „Die Lehre vom discreten Raum in d. neueren Philosophie. 1922. 173. — Dr. M. Popovich, „Die Entwicklungsgeschichte der vorkritischen Raumphilosophie Kants. 1925. 178. —

Regis Michaud, „La pensée américaine: Autour d'Emerson. 1924. 180. — Xénia Atanassievith: „La doctrine métaphysique et géométrique de Bruno. 1923. 181. — W. E. Hocking, „The present status of the philosophy of law and of rights. 1926. 297. — Daniel Essentier, „Les formes inférieures de l'explication. 1927. 298. — Několik slov závěrem ku „Polemosu“, 300. — Poznámka k L. Janotově recenzi Rádlovy „Moderní vědy“. 1926. 302. — R. B. Perry, „Philosophy of the recent past“. 1926. 338. — Jak byly veřejnosti oceněny moje „Dvě Studie o Masarykově filosofii“. 339.

Poznámky: Revise rukopisného boje. 340. ~~████████████████████~~

Filosofie I. Úvodní slovo. Str. 1. Spolupodepsáno Bartošem a Trnkou. — Vznik amerického neorealismu. 2. Stát a církev. 104. — Teorie poznání v americkém neorealismu. 225. — Josiah Royce. 267.

Literatura: W. E. Hocking, „Man and the state“. 20. — René Fülöp-Miller, „Geist und Gesicht des Bolschewismus“. 51. — Úmrtí S. A. Arheniusa. 62. — Abel Rey, „Le Retour éternel et la philosophie de la physique“. 80. — Meze vývoje podle prof. N. Lasovského.

Zprávy: Proceedings of the sixth international congress of philosophy. 29. — Druhý kongres polských filosofů. 59. — O filosofické jednotě. 128. — Mussolini a filosofie. 256.

Filosofie II. Etické hnutí. 1.

Literatura: Herm. Weyl, „Philosophie der Mathematik und Naturwissenschaften. 1927. 25. — Dr. V. Sobotka, „Anatole France, mudrc ze zahrady Epikurovy“. 1928. 26. Otázky a názory: Branné zákony a svoboda svědomí. 70.

Nové Čechy: Na pomezí cizích světů. I-II. — Budoucnost mezinárodních jazyků. V. Rozhledy po české filosofii od převratu. VI. 49.

Naše věda: Velenovský, přírodní filosofie. Československé sjednocení. 5. I. 22. Slova a rozum.

Nové Atheneum. III. 20. Dr. Fr. Šeracký.

Živa, 1913. Filosofické direktivy a skutečný vývoj přírodních věd.

Přehled, 1913. Pro matematickou složku vzdělání. — Vyznání H. G. Wellse.

Národní listy: O novou českou filosofii. 9. IX. 21. — Filosofie Bergsonova a fysika Einsteinova. 26. II. 22. — K šedesátinám prof. V. Lásky. 19. VIII. 22. — Světový názor moderního Čecha. 31. VIII. 23. — T. Trnka. Moderní filosofie ve slepé uličce. 18. III. 24. — Kongres slovanských filosofů v Praze. 28. V. 24. — Věda a víra. — Důvěra v protivníka. — Přetížené učebnice. 14. I. 29.

Tribuna: Nová filosofická revue. 8. VIII. 20. — K příjezdu H. G. Wellse. 23. VI. 20. — Opovážlivost a odvaha. 19. I. 21. — Giordano Bruno v Praze. 20. II. 21. — Pohanství, křesťanství, židovství. 19. XI. 21. — Povinnost zemřít. Utopie. 13. II. 22. — Prostitovaná slova. 26. IX. 22.

Venkov: Fysika a filosofie. 1919. — Fyzikální media. 21. III. 23. — Člověk stroj. 6. I. 24.

České Slovo: Podivné osudy české filosofie. 24. X. 25.

Politika: Okultism a náhody. 13. IV. 23.

Pestrý týden: Náboženství, okultism a věda. (Přednáška YWKY v Praze. 31. III. 28.)

Prager Presse: Ein Besuch bei amerikanischen Philosophen. 1926.

Zbývá ještě uvést publikace knižní:

1. Skepse a gnose, vyznání filosofické. 1921.

2. Kantova filosofie ve svých vztazích k vědám exaktním.

1924.

3. Polemos, spory v české filosofii v letech 1919—1925. 1926.

4. Americká filosofie. 1929.

(Případné doplňky po př. opravy rád souborně uveřejním. Prosim o ně na adr. Dr. A. Dittrich, správce státní obervatoře, Stará Ďala, Slovensko.